

Кухаренко А.Л.

доцент кафедри культурних
універсалій ХНТУСГ ім. П Василенко.

ЦІННІСНІ ДОМІНАНТИ КУЛЬТУРНО-НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА ГЛОБАЛЬНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ЛЮДИНИ

Проаналізовано вплив глобалізації на культурні процеси суспільства. Розглянуто наслідки впливу глобалізаційних процесів на самоідентифікацію і самовизначення особистості, локальної національної культури. Обґрунтовано необхідність введення нової соціогуманістичної політики, та її впровадження до освітньої системи, задля засвоєння культурних універсалій новою формацією освічених, всебічно розвинених особистостей. Доказано консолідуюче значення ціннісних домінант культурно-національної та глобальної ідентифікації сучасної людини.

Ключові слова: соціогуманістична політика, глобальна культурно-національна ідентифікація, культурні універсалії, ціннісні домінант, культурно-освітня система.

Проанализировано влияние глобализации на культурные процессы общества. Рассмотрены последствия влияния глобализационных процессов на самоидентификацию и самоопределение личности, локальной национальной культуры. Обоснована необходимость введения новой сиогуманистической политики, и ее внедрение в образовательную систему, для усвоения культурных универсалий новой формацией образованных, всесторонне развитых личностей. Доказано консолидирующее значение ценностных доминант культурно-национальной и глобальной идентификации современного человека.

Ключевые слова: социогуманистическая политика, глобальная культурно-национальная идентификация, культурные универсалии, ценностных доминант, культурно-образовательная система.

The influence of globalization on the cultural processes of society is analyzed. The consequences of the influence of globalization processes on self-identification and self-determination of the individual, local national culture are considered. The necessity of introducing a new humanistic policy and its introduction into the educational system for the assimilation of cultural universals by a new formation of educated, comprehensively developed personalities is substantiated. The author proves the consolidating value of the dominant cultural, national and global identification of modern man.

Keywords: *sociohumanistic politics, global cultural-national identity, cultural universals, values dominant, culture-educational system.*

Постановка й обґрунтування актуальності проблеми.

Глобалізація є домінуючою силою нашого часу, без врахування якої не можна зрозуміти суть сучасних економічних, політичних, і головне, духовних процесів, пов'язаних з актуалізацією впровадження, позачергово само до освітньої системи, нової соціогуманістичної політики, спрямованої на визначення ціннісних домінант культурно-національної та глобальної ідентифікації людини, оптимізацію процесу засвоєння культурних універсалій для формування нової формації освічених, всебічно розвинених особистостей, які сповідують життєво важливі «вічні цінності» (добро, краса, порядність, гідність, совість та ін.).

Глобалізація впливає на соціокультурні, психологічні й моральні засади та форми буття людини. Як свідчать багато дослідників сучасності, світ в епоху Постмодерну втрачає власний вимір, а саме не тільки природне, а й предметне середовище

витискається інформаційною, віртуальною субстанцією. Руйнується попередній звичайний спосіб життя, зникає відчуття причетності до певного оточення та визначення цінностей і орієнтирів.

Розгубленість свідомості перед явищами суцільного зміщування, трансформації цінностей, понять, категорій культури ставить нас перед питаннями: по-перше, загострюється проблема збереження культурної ідентичності в процесі зіткнення традиційних і нових цінностей, коли з одного боку, держави-нації спираються на культурні універсалії, з другого – стимулюються екстремістські прояви (релігійний фундаменталізм, шовінізм, тероризм). Таким чином, глобалізація проникає в глибини соціальних структур, перетворюючи їх на носіїв нових змістів.

Поліпшення умов праці і підвищення матеріального добробуту, урбанізація і боротьба за комфорт, пластична хірургія і зміна статі, розповсюдження нових релігій та формування нових інтерактивних мас-медіа – все це докорінно змінює людське життя, вносить корективи до світогляду особистості. Людина часто не помічає, що не вона вибирає той чи інший «культурний продукт», а він вибирає її. Ми виступаємо свідками глибокої перманентної кризи, котра має системний і всеосяжний характер і торкається усіх сфер суспільного життя.

Отже гра нерозпізнаними змістами культури перетворюється на небезпечну для людства духовну прірву. Слід

значити – громадяни в глобальному просторі відрізняються складною ідентифікацією, яка в першу чергу пов'язана з процесами, що призводять до серйозних дилем: розгортання ідеологічних ілюзій, відкидання героїчного начала, дедалі до втрати високих цілей, й в кінці-кінців нароблений століттями баланс між аскетизмом і гедонізмом явно зміщується в бік ринкового гедонізму від істинного гуманізму. Особливо це небезпечно само для освітньо-культурної системи, для визначення ціннісних домінант національно-культурної та глобальної ідентифікації молоді людини, забезпечення дійових механізмів колективної та індивідуальної ідентичності на основі самоорганізації, толерантності, діалогу культур. Таким чином, виокремлено вище дозволяє нам говорити про відкритість і важливість цього питання та актуальність його розгляду.

Аналіз наукових досліджень. Вивчення позитивних і негативних аспектів впливу на культурні процеси та ідентичність національної культури займає важливе місце в гуманістиці. Збереження феномена культурно-національної ідентичності в умовах процесу глобалізації, останнім часом все більше привертає увагу дослідників і постає об'єктом філософських, культурологічних, соціологічних, історичних, соціально-комунікаційних досліджень. Нагадаємо, що культурна ідентичність реалізується через механізм культурної ідентифікації. Вперше, на дану проблему звернув свою увагу Зігмундт Фрейд на основі своїх

психологічних спостережень, виокремивши глибинну потребу людини – постійно бачити перед собою якісь персоніфіковані зразки, з якими б можна було ідентифікувати себе.

Культурна ідентифікація дозволяє людині визначити своє місце в соціокультурному просторі та вільно орієнтуватися в навколишньому світі, й полягає в усвідомленому сприйнятті людиною відповідних культурних норм і зразків поведінки, мови, ціннісних орієнтацій, розумінні свого «Я», в само ототожненні себе з культурними моделями суспільства, про що стверджують такі відомі класики, як З Бауман, С. Бенхабіб, С Ханінгтон та ін. [3, 5,12], які розглядають найрізноманітніші аспекти феномену глобалізації, а також не відкидають, а навпаки, підкреслюють існування досить радикальних думок про глибину її впливу на суспільні відносини, на становище людини в оточуючому інформаційно-комунікаційному просторі.

Особливий теоретико-методологічний інтерес для цікавих нашому дослідженню питань становить проблема визначення сутності глобалізації у дослідженнях російського вченого Г.Ділігенського, який, у свою чергу, підкреслює, що «в умовах глобалізації моделі культури, способи життя людей стають більш конкретнішими, відбувається розмикання групових культурних меж» й саме це не може не впливати на сприйняття умов власного життя, на формування потреб, мотивів, ціннісних орієнтирів людини [9, с. 53]. Ми також солідарні з думкою Н.А. Шматко та

Ю.Л. Качанової, що розглядають глобалізацію, як форму суспільної свідомості та вважають, що виникає вона саме тоді «коли люди розглядають себе як частину дійсно глобального цілого і відповідно приймають універсальність культурних смислів. Саме таким чином, глобалізація як форма суспільної свідомості приводить до певних змін у психіці, відповідно, в моделях поведінки людей» [14с. 94].

Суттєвий інтерес задля зазначеному нами вище контексту має акцентуація проблеми становлення національно-культурної ідентичності, яка досліджувалися в межах вивчення концепту “національного, націй та націоналізму, етнічності в працях відомих науковців: (Б.Андерсона,, О.Астаф’євої, Ю.Бромлей, О.Гнатюк, О.Донченко, А.Епштейн, М.Кітінг, М.Кокшарова, Р.Коллінз, В.Лісовий, С.Лур’є, Г.Міненков, Л.Нагорної,, Н.Федотова, С.Хантінгтона, Д. Хелда). Але на концептуальному рівні вона почала обговорюватися лише недавно в працях В Андрущенка, Л. Губерського, В. Воронкової, Т. Воропай, П. Гнатенка, О. Зернецької, В. Кременя, І. Кресіна, В. Крисаченка, С. Куцепал, В. Лизанчука, В. Ляха, М. Михальченка, Л. Нагорної, А. Неприцького та інших. Проаналізувавши дослідження наведених вчених можна зазначити, що процес ідентифікації в Україні, в цілому, відбувається досить напружено, і хоча низка тенденцій відповідає загальносвітовим, тим не менш, мають місце розходження поглядів, які стосуються основ соціальної згуртованості, а також

спостерігається нестабільність ціннісних орієнтирів, наявність слабких інтегруючих ідей.

Таким чином, виокремлені нами проблеми потребують, на нашу думку, паритетного, соціогуманістичного підходу до формування нової еліти досвідчених фахівців, які б подальше були готові до втілення у своєму житті духовного складника, що надає шанс і відкриває перспективи розвитку людства за гуманістичним вектором. Ми солідарні з ідеєю С.Й. Вовканича, якій акцентує на тому, що «...слід говорити про комплексну нову соціогуманістичну парадигму гармонічного розвитку буття з акцентом на паритетний захист і людини і нації...»[6]. Цю думку підтримують більшість політиків, вчених, освітян й проголошують духовність, як органічний елемент усіх складових: людини, природи, соціуму, економіки, техносфери, тощо.

Згідно окреслених нами проблем особливої дослідницької уваги заслуговує введення нової освітньої соціогуманістичної політики, що надто близько пересікається з теорією «гуманістичного глобалізму», інтегрована суть якої полягає у втіленні ідеї становлення багатополлярної спільноти країн, народів і культур, яка враховує як цінності традиційних релігійних спільнот, так і індивідуалістичну аксіологію індустріальної і постіндустріальної цивілізацій.

Мета статті: обґрунтувати засади впровадження освітньої соціогуманістичної політики, задля оптимізації процесу

культурно-національної та глобальної ідентифікації сучасної людини;

Завдання статті:

– проаналізувати сукупність основних проблем, які охоплюють поняття «глобалізація» та «соціогуманістична політика» в освіті;

– виокремити ціннісні домінанти культурно-національної та глобальної ідентифікації сучасної людини.

Сьогодні перед Україною, яка перебуває в силовому полі суперечливих соціально-цивілізаційних тенденцій – глобалізації і національно-етнічного, державного уособлення, модернізації і пост модернізації, орієнтації на Захід чи на Схід, загострюється проблема осмислення шляхів формування національно-культурної ідентичності, як вагомого чинника побудови консолідуючих ціннісних домінант. Все перераховане має глобальний вплив на розвиток національного освітнього простору.

Культурно-освітня політика не може стояти осторонь вирішення сучасних проблем і вимагає виявлення шляхів і напрямів оптимізації процесу засвоєння культурних універсалій, гуманістичних пріоритетів розвитку особистості, що за час глобалізації набуло майже першочергового значення, тому що глобалізаційні тенденції негативно вливають на духовну сферу життя людини, сприяють витісненню національних цінностей, й навпаки, призводять до поширення й репродукуванню в суспільній

свідомості елементів масової культури. Безперечно, під час глобалізації втрачаються величезні поклади культурної пам'яті та знань. Завдяки інтенсивності процесів взаємовпливу й залежності людина потрапляє до єдиного інформаційно-комунікаційного простору, що значно змінює її світогляд, призводить до нав'язування сторонніх зразків поведінки й тим самим сприяє поширенню стандартних символів, моральних та естетичних цінностей.

Слід додати, що глобальна інституціоналізація життєвого світу людини доповнюється локальністю глобальності. Ці розбіжності відчутні і за віковою ознакою: молодь, яка налаштована на сприйняття європейських цінностей, значно відрізняється своєю поведінкою та інтересами від частини статечного населення, що більш відстоює колишні норми й традиції. Світова духовна криза, про яку відкрито заявляють сучасні дослідники носить системний характер і виявляється у домінуванні споживацької моралі, що негайно призводить до втрати світоглядних орієнтирів, справжнього сенсу життя особистості, й таким чином утворює етичний вакуум на місці традиційних форм життєвого укладу людини.

Споживання глобальних брендів, товарів і послуг, а також розвиток інформаційних технологій у глобалізованому світі має певну проблему ідентичностей. Ідентифікація є певною захисною функцією збереження та захисту національної культури,

свідомості, традицій, мови. У контексті формування ідентичності особи, професор Каліфорнійського університету М. Кастельс розглядає ідентичність як процес, через який індивід ідентифікує себе здебільшого на основі певних культурних ознак, притаманних саме цій історичній спільноті й підкреслює необхідність захисту її – ізоляції від негативних впливів глобалізації та створення необхідних умов щодо адаптації людини до нових реалій, що виникають[15].

В умовах конгломератності суспільства, його ідеологія невинна тому, що й досі не досягнута духовна цілісність спільноти як єдність ціннісних орієнтирів, до чого мали б прагнути її члени. Духовні доміанти буття: любов, краса, добро, релігія – набувають кількісних характеристик і перетворюються на продукти споживання а, навпаки, прагматизм, індивідуалізм, гедонізм розповсюджуються задля масової асиміляції. Значна частина дослідників вбачають у цих явищах загрозу існуванню соціуму. Ми цілком солідарні з думкою Т. Возняк[8] в тому що конфлікт цінностей між сучасними, а саме західною переважно (гедоністичною) та східною (традиційною) культурами є однією з головних причин міжнаціонального відчуження.

Перехід до нової системи базових цінностей, способу життя відбувається за умов невизначених політичних, соціально-економічних, та соціокультурних орієнтирів, низької комунікаційної культури соціуму. Глобалізація в найбільш

вulgарних своїх проявах здатна призвести до спрощення сприйняття досягнутої людством культури, й таким чином і до збіднення та примітивізації духовного обліку самої людини, що є наслідком підкорення цінностям та ідеалам масової культури. Звідси виникають нестійкість політичних та соціокультурних орієнтацій у значній частині населення й як наслідок конфронтація між часом несумісними формами самоідентифікації. Також слід відмітити, що вплив глобалізації на соціокультурне життя явно недооцінює факту самотності духовного та культурного чинника буття нації що на практиці може призвести до руйнації багатьох інститутів.

Проблеми духовності та її розвитку – це важлива умова і поле самого існування людства. Духовність є переходом до вищих форм констатування особи та її менталітету, тобто сукупність внутрішніх і зовнішніх рис її формування, що відбувається під впливом суб'єктивних та об'єктивних факторів і включає не лише генетичні засади (так зване біологічне начало), але, головним чином, і наслідки морального, етичного, релігійного виховання з боку суспільства, підприємства громади та сім'ї (соціальне начало). Адже духовність – це перш за все відкритість світу, готовність до його сприйняття, пошук гармонії з ним і яку не можна осягнути розумом, але можна сприйняти, відчути, треба тільки мати внутрішній духовно збагачений світ.

На нашу думку, духовна сфера та її цінності не повинні підпорядковуватися ні трансформації, ні уніфікації, й мають бути відкритими до переосмислення і взаємозбагачення, в першу чергу, завдяки прив'язці до національних коренів і традицій, що дозволить зберегти життєздатність соціуму. Глобалізація не може зводитися до підкорення соціально-культурних цінностей одних країн цінностям інших країн (не зважаючи на економічну потужність останніх та їхній вплив на міжнародну економіку та політику). Потрібна динамічна перебудова соціально-політичних та економічних структур, формування і розповсюдження морально-світоглядних цінностей, адекватних новим вимогам до яких відноситься прискорене зростання внутрішньої різноманітності й високій рівень толерантності, що виведуть суспільство із кризової ситуації.

Як же можна досягти цього якісного балансу? Відповідь полягає у самій властивості суспільної системи та її соціальних інститутів, а саме необхідності їх орієнтованості на людські взаємовідносини. Етичне ставлення до (доброту) треба проявляти передусім на рівні індивідуального спілкування; створювати соціальні групи, в яких гуманність буде принципом таких відносин. Гуманістичні цінності, заявляє Е.Давиденко [9], покликані заповнити той ціннісний вакуум, що утворився в результаті глибоких і радикальних економічних, політичних і соціальних змін у нашій країні.

Ми вважаємо найбільш вірогідним процесом сьогодні має бути процес зближення та взаємозбагачення культур завдяки створенню найкращих умов для міжсуб'єктного діалогу, міжнаціональної комунікації. Під впливом цих процесів оновлюється система цінностей, ідеалів культурної спільноти, здійснюється адаптація культури на нових цивілізаційних реалій. Таким чином відбувається міжкультурна комунікація, або сучасний діалог культур, само на добровільній основі, завдяки чому культури взаємозбагачуються, доповнюють одна одну, часто відбувається обмін не лише матеріальною культурою, але й науково-технологічними ідеями, цінностями, нормами життя.

Позитивні зміни в суспільстві повинні бути пов'язані з проникненням гуманізму, людяності в будь-яку повсякденність й обов'язково Продовжуючи вище наведене ми маємо проголосити, що суспільству необхідна така культурно-освітня політика, яка буде орієнтована на так звану мультикультурну модель, що об'єднає загальносвітові культурні надбання з засвоєнням та збагаченням етнічної культури що призведе до загальнопланетарного духовного синтезу. Соціогуманістична політика духовно наповнить освітній простір вітчизняним доробком, який має звичувати національну духовність, патріотизм, збільшувати синергетичний ефект державних зусиль українського соціуму, сприяти внутрішній комунікації та

поінформованості, поширенню загальнонаціональної мережі електронних бібліотек, доступність до Інтернету та інших послуг.

Задля вирішення намічених цілей треба віднайти оптимальні умови для організації усвідомленого звернення, в першу чергу молоді до гуманістичних ціннісних домінант, утвердження соціально-ціннісних пріоритетів людського розвитку, а саме – здатності жити і творити за законами Добра, Честі, Гідності, Краси, Гармонії, Людяності, Милосердя але обов’язково дотримуючись традиційних цінностей народу України – волелюбності і патріотизму, відчуття власної гідності, нормативні уявлення про добро і зло, справедливість, прекрасне і потворне.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрушкевич Ф. Глобализационный концепт современных образовательных инноваций (философско-компаративный анализ модернизационных процессов в образовательных системах Украины и Польши) : моногр. / Ф. Андрушкевич ; Нац. пед. ун-т им. М. П. Драгоманова. – К., 2011. – 343 с.

2. Андрущенко В.П. Організоване суспільство. Проблема організації та суспільної самоорганізації в період радикальних трансформацій в Україні на рубежі століть: Досвід соціально-філософського аналізу. - К.: ТОВ «Атлант ЮЕМСІ», 2005. - 498 с.

3. Бауман, Зигмунт. Глобалізація. Наслідки для людини і суспільства/ Пер. з англ. І. Андрущенко, за наук. ред.. М. Винницького.-К.: Вид-дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 109с.

4. Бек У. Влада і контрвлада у добу глобалізації. Нова світова політична економія / У. Бек ; [пер. з нім. та наук. ред. О. Юдіна]. – К. : Ніка-Центр, 2011. – 405 с. : табл. – (Зміна парадигми).

5. Бенхабіб С. Притязання культури. Равенство и різноманітність в глобальну еру / Сейла Бенхабіб; [пер. с англ.] — М.: Логос, 2003. — 350 с.

6. Білорус О. Г. Глобалізація і національна стратегія України / О. Г. Білорус ; Всеукр. об-ня «Батьківщина». – Броди : Просвіта ; К. : Всеукр. об-ня «Батьківщина», 2001. – 299 с.

7. Вовканич С. Й. Україні потрібна нова філософія буття нації та людини / С. Й. Вовканич // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : зб. наук. пр. / гол. ред. В. Г. Воронкова. – Запоріжжя : Вид-во ЗДІА. – 2012. – № 9. – С. 29-46.

8. Возняк.Т. Глобалізація як виклик людству // <http://www.ji.lviv.ua/n19texts/vozn-gl.htm>

9 Давиденко Е.М. Криза гуманістичної парадигми сучасного суспільства [Текст] / Е.М. Давиденко // Культура і цивілізація: єдність та відмінність (Вісник Донецького національного

університету економіки і торгівлі ім. М. Туган- Барановського. – № 2 (58). – 2013. – С. 8 – 16.

10. Дилигенский Г.Г. Глобализация в человеческом измерении / Г.Г. Дилигенский // Мировая экономика и международные отношения. – 2002. – № 7. – С. 4-15.

11. Синергетическая парадигма. Когнитивно-коммуникативные стратегии современного научного познания. - М.: Прогресс-Традиция, 2004.

12. Хантингтон ; пер. с англ. В. В. Сапова ; под ред. М. М. Лебедевой. – М. : Аспект- Пресс, 2004. – 378 с.

13. Чікарькова М. Антропоцентричний аспект гуманізму як методологічна проблема [Текст] / М. Чікарькова // Людинознавчі студії : збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2010. – Випуск двадцять другий. Філософія. – С. 16 – 26.

14. Шматко Н.А., Качанов Ю.Л. Территориальная идентичность как предмет социологического исследования // Социс. – 1998. – № 4. – С. 94-98.

15. Castels M. The Rise of the Network Society: The information Age: Economy, Society and Culture. Cambridge, MA ; Oxford, UK: Blackwel, 2009. Vol. II. P. 22.